

**Всеукраїнське товариство «Лемківщина»
Закарпатська обласна організація ВУТЛ**

ВІД БІЛИХ ХОРВАТІВ ДО УКРАЇНЦІВ

**За матеріалами наукової конференції
«Русини Закарпаття – хто ми?»,
21 жовтня 2012 року, м. Ужгород**

**Ужгород
«Патент»
2013**

УДК 94(477.87)

ББК 63.3(4УКР-43АК)

В 42

Упорядник *В.В. Мулеса*

Науковий редактор *Р.А. Офіцинський*,
доктор історичних наук, професор
(Ужгородський національний університет)

Від білих хорватів до українців : за матеріалами наук. конф.
В 42 «Русини Закарпаття – хто ми?», 21 жовтня 2012 р., м. Ужгород / упоряд.
В.В. Мулеса. – Ужгород : ТДВ «Патент», 2013. – 64 с.

ISBN 978-617-589-054-7

Питання політичного русинства на Закарпатті дуже актуальне. Деякі політичні «лідери» намагаються ще більше загострити його, втягують у політичні ігри не дуже досвідчених наших співгромадян. «Підкормлюють» цей процес і зарубіжні добродії... Та переважна більшість автохтонів Срібної Землі давно вирішила для себе – ми русини-українці. Спадкоємці слави часів князя Лаборця й Корятовича, часів білих хорватів, коли все тільки починалося.

УДК 94(477.87)

ББК 63.3(4УКР-43АК)

ISBN 978-617-589-054-7

© Мулеса В.В., упоряд., 2013

© ТДВ «Патент», 2013

Роман Офіцинський,
доктор історичних наук, професор
Ужгородського національного університету

“Русинська політика” в сучасному Закарпатті

Зненацька про те, що якийсь неприкаяний “русинський привид” втратив компас і бродить Радянським Закарпаттям, пересічна громадськість дізналася з регіональних комуністичних засобів масової інформації на зламі 1989–1990 років. Самраз у кабінетах обласної влади зачали “русинський рух”. Від початку він мав номенклатурний характер.

Усе діялося в руслі “перебудови” Радянського Союзу. У Москві відразу з’явилися впливові покровителі та куратори “русинського питання”, котрі кинули в бій таку ж номенклатурну науку. Вустами російських радянських етнографів і лінгвістів негайно було заявлено ледь не на рівні наукового відкриття, що, в принципі, може існувати русинський етнос як четвертий – додатковий до східнослов’янської трійки – українців, росіян, білорусів.

Отож у 1990 році читаюча публіка відкрила для себе значний в інформаційному просторі “русинський рух”, якого насправді не існувало. Фактично його не існує дотепер, оскільки він досі є номенклатурним, адже за 22 роки не показав ознак масового національно-культурного процесу. Увесь цей час у власному соку настоюється маргінальна словесна стихія, породжена правлячою номенклатурою СРСР.

Сучасне русинство є штучним або кабінетним, позбавлено серйозної інтелектуальної підтримки, адже серед його сповідників бачимо дуже вузьке коло представників академічного середовища. Точніше – заслуговує уваги практично лише Пол Роберт Магочі (1945 року народження), професор історії Торонтського університету (Канада). Він вирішив реалізувати власну “ідею життя” за лекалами свого трохи старшого сучасника – чеського славіста Мірослава Гроха (народився в 1932 році). Останній розробив концепцію національного відродження, що стосується європейських народів ХІХ століття.

Згідно з висновками М. Гроха, представленими в його англomовній монографії 1985 року, процес національного відродження проходив протягом трьох етапів (фаз): академічного (фольклорно-етнографічного), культурницького (просвітницького) і політичного. Зазвичай кожен етап є тривалим у часі – від одного до кількох поколінь, або ж потребував декілька десятків років. Однак зауважене професор Магочі вирішив у стислі терміни втілити на підручному матеріалі з поточної історії Карпатського регіону. У його парус подули вітри сприятливої зовнішньополітичної кон'юнктури і спонсорської допомоги американських філантропів, а точніше – одного – суто англomовного бізнесмена Стівена Чепи з Канади.

У цьому етнотворчому експерименті відразу, з 1990 року, перші дві фази в Закарпатті випустили, тобто без зволікань стали на політичну площину. Інакше кажучи, провідники “русинського руху” залізобетонно молилися на зовнішню підтримку, а не на внутрішню. Якби ж вони розраховували на власні сили, то мали б велике коло інтелектуалів, подвижників, учителів, різних ентузіастів, які працювали б натхненно в освітньо-культурній сфері.

Отже, стрімкий перехід “русинського питання” у політичну фазу закінчився фіаско, бо ляльководами виявилися іноземці, котрі відстоювали національні інтереси своїх держав, зовсім не України. Для них Закарпаття є всього-на-всього розмінною монеткою в глобальній грі. Саме тому бачимо розкольні тенденції серед тісного гурту прибічників “русинства”. Тож вряди-годи бачимо політичні заяви з позицій сепаратизму. Останнього разу на політичних амбіціях “підкарпатських русинів”, залежних від імперських сил теперішньої Росії, поставив крапку український суд.

Мовиться про кримінальну справу щодо посягань на територіальну цілісність України. Її порушили після 25 жовтня 2008 року, коли в місті Мукачево на Європейському конгресі підкарпатських русинів священник Української православної церкви (Московського патріархату) Дмитро Сидор зачитав “Акт провозглашення возсозданія русинської государственности” і проголосив республіку “Подкарпатская Русь”. У березні 2012 року Апеляційний суд Закарпатської області позбавив його волі терміном на три роки “умовно”. Вирок залишився в силі.

Якщо повернутися до чистої науки, то зауважу, що зараз презентують себе дослідницькими центрами у царині “русинського питання” культурні осередки, що знаходяться не в Україні та в Закарпатті зокрема, а поза її межами: у Росії (Ростов-на-Дону) та Молдові (Кишинів). Парадоксально, чи не так? 23 роки тому імперська Москва порадила провінційному Ужгороду відновити неіснуючий етнос, дотепер його вперто популяризують зарубіжні учені й аматори здебільшого російськомовні – в Кишиневі та Ростові, будь-де, тільки не в Закарпатті.

Закарпатське “русинство” не поодиноким проектом “рятівників” СРСР, базований на конструктивізмі – ідеї, що нація є “уявною спільнотою”, котру створюють інтелектуали. Так само в українсько-білоруському Західному Поліссі у 1988–1994 роках голосно “відроджували” ятвягів і домагалися визнання їх самостійною нацією. Тут теж були задіяні вчені з Академії наук СРСР. Тільки чомусь вони не переймалися зниклими і зникаючими етносами в межах Росії, а тим, як розхитати національно-державні підвалини України і Білорусі.

Якщо подивитись на політичний антураж, то ситуативно “русинський рух” був зручним для обласної влади в Закарпатті, отримував від неї періодичні імпульси, а нерідко і фінансування. Його використовували в адміністративних торгах із правлячими верхівками в Києві. Якщо казати без реверансів, то “підкарпатських русинів” породили комуністи, під проводом яких Закарпаття перебувало і в останні роки існування Радянського Союзу, і в перші роки незалежності України.

“Русинську карту” розігрували практично всі привладні групи, аж поки на повне утримання “русинів” не взяв Віктор Балога. Він вдало пройшов кастинг на важливу роль у політичному житті краю, починаючи з 1999 року, коли став головою Закарпатської обласної державної адміністрації. Донедавна В. Балога був найщедрішим їхнім меценатом.

Одночасно утворилося майже півтора десятка русинських громадських організацій, зазвичай, з участю і представництвом в одній особі. Таких товариств ставало більше, а вплив щоразу звужувався. Їх інколи гуртом спонукали до уявного тиску на обласну владу для реалізації захмарних і приземлених амбіцій державним коштом: пе-

ревести українські школи на неіснуючу русинську мову, розвісити портрети всіх русинських діячів у закладах освіти, видрукувати русинський псевдословник тощо.

Це вирок. “Русинський рух” не може розвиватися самостійно. Він не має внутрішніх підживлень, тому вдається до зовнішніх фінансових запозичень з явно збитковим ефектом. Прослідковується це і в епізодичній експлуатації “русинського питання” в деяких виборчих округах Закарпаття. Принаймні у парламентській кампанії 2012 року спостерігалися кволі та безрезультатні спроби підняти його на щит. Але знову, підкреслюю, з ініціативи окремих чиновників обласного рівня, котрі балотувалися. Розважається бомонд в електоральній пісочниці.

Насправді політичних чи вагомих культурницьких перспектив у сучасному Закарпатті “русинський рух” не має. Ще трохи він послужить підґрунтям для інформаційних спекуляцій, як-от: про 30 недільних русинських шкіл, діяльність яких не вдається відстежити, бо це традиційні факультативи і гуртки народознавства, передбачені шкільною програмою. Просто вчителям, які їх вели, у деяких районах інколи доплачували в конвертах русинські функціонери за рахунок якихось грантів, не виключено тіньових. Такою ж фікцією є програма обласної державної телерадіокомпанії під назвою “Русинська родина”, що повністю себе вичерпала, але ще має ефір. Нічого там русинського, замість якісного фольклорного та етнографічного спрямовування – штучний мовний покруч на основі української та російської мов.

І про останнє – про стан “русинської політики” в Закарпатті наприкінці 2012 року. Інтерес до цього різновиду громадської ініціативи зберігає невеличка група, котра сподівається пролонгувати спонсорські транші. За іронією долі “русинський рух” стартував як політико-технологічний проект і, животіючи, по тій же траєкторії добігає фінішу.

У Закарпатті проживає понад 80 % українців. Закарпаття є і залишиться українським і за споконвічним духом, і за сущим характером.